

През 1953 г. Егон Терцета е помилван и получава разрешение да замине за Италия, при условие това да се случи в рамките на 24 часа, поради което тръгва със затворническите си дрехи. Установява се със съпругата си и дъщеря им Аличия в Генуа, където живее до смъртта си през 1964 г.

Подобна на съдбата на Егон Терцета е тази на футболистите от „Левски“ (София) Амадео Клева⁶⁷⁷ и Ради Мазников⁶⁷⁸.

Италианецът Амадео Клева е считан за един от най-добрите защитници в България през 40-те и началото на 50-те години на XX век. През 1942 г. преминава от „Победа“ (Орландовци) в „Левски“ (София), където до 1953 г. изиграва общо над 200 мача, четири пъти е шампион на България, два пъти носител на Купата на България. Достига до националния отбор на страната. Освен футболист той е национален състезател и двукратен шампион по баскетбол с отбора на „Левски“ (София).

През 60-те години Амадео Клева е разследван от Държавна сигурност и е осъден за икономически шпионаж в полза на вражеска държава. Причината вероятно е, че неговата сестра, служителка в италианската легация в София, също е следствена във връзка с изчезнали секретни документи. Амадео Клева престоява 1530 дни в затвора. Умира в старчески приют в Италия през 1996 г.

Ради Мазников (1912, София) застава на вратата на детския футболен отбор на „Левски“ още деветгодишен. На шестнадесет години вече е вратар на националния отбор за мача на България срещу Румъния в Букурещ. Има над 50 международни срещи с „Левски“ и националния отбор. Попада в трансферните листи за чужбина и играе в Унгария. Убеден антикомунист, за което е убит на 9 септември 1944 г.

15.2. Бившите хора в сянката на Държавна сигурност

През 1947 г. като вражески настроени във Варненски окръг са определени общо 7562 души, а контингентът на политическата милиция е 2260

от 300 хил. лв., лишаване от права за срок от 15 г. и конфискация на ½ от имуществото: капитанът от флота Петър Гочев, електромонтьорът Георги Щерев Георгиев, работникът Иван Димитров Матеев и застрахователят Гено Христов Генов, а бившият моряк Вангел Николов е осъден на 5 г. затвор, глоба от 100 хил. лв. и лишаване от права за срок от 10 г. – Пак там.

⁶⁷⁷ Амадео Клева. Източник: bg.wikipedia.org.

⁶⁷⁸ Такев, Александър. Българският Планичка. // Про & Анти, № 35, 1994.

души⁶⁷⁹. Държавна сигурност изгражда сериозен информационен апарат, като разделя града на блокове и карета, с блокови отговорници и отговорници по каретата. В този апарат „са включени 330 информатори, рекрутирани от най-добрите членове на РП(к)“. Информационен апарат е изграден и във всяко учреждение и предприятие⁶⁸⁰.

През 1950 г. по линия „бивши хора“ във Варна работи оперативният работник Филко Димитров от I секция, група „В“. Той завежда отчетно-наблюдателни дела на Борис Атанасов, бивш собственик на мина „Каолин“ (ОНД „Чакал“); Борис Игнатов, бивш собственик на склад за спиртни напитки (ОНД „Въглерод“); Димитър Тр. Димитров (ЛАР „Дезертър“), бивш търговец, собственик на магазин, в който се събират вражески елементи⁶⁸¹. Около тях слухтят агентите „Шах“ и „Изгрев“, които са техни приятели, а Сава Стоянов и Ради Янкулов отказват да сътрудничат на ДС, поради което са под контрола на ДС. Лична активна разработка е разкрита и на собственика на шивашко ателие Петър Петров, който редовно слуша вражески радиостанции и е под контрола на агент „Тича“^{682,683}.

През 1951 г. и 1952 г. във Варненски окръг по линия на ДС са арестувани общо 338 души, от които са осъдени 13 души, 104-ма са въдворени в ТВО, 103-ма са в следствените арести или са предадени на прокуратурата, а останалите са освободени по оперативни или държавно-политически съображения^{684,685}. Големият проблем на ДС – Варна е, че „между осъдените липсват обекти с фашистки произход и от бившите буржоазни партии, че по-голямата част от осъдените или изпратените в ТВО не са с

⁶⁷⁹ АКРДОПБГДСРСБНА, Литерно дело VI-Л, а.е. 693, т. 7, л. 86, таблица към доклада за поведението и дейността на различните категории вражески контингент през различните периоди от време във Варненски окръг.

⁶⁸⁰ АКРДОПБГДСРСБНА – Вн, ф. 1, оп. 1, а.е. 2, отчетен доклад за дейността на службата ДС по линия на отделение „А“ за периода 9 септември 1945 – 20 август 1946 г.

⁶⁸¹ АКРДОПБГДСРСБНА – Вн, ф. 1, оп. 1а, а.е. 3.

⁶⁸² През 1951 г. ДС – Варна води 137 активни и предварителни разработки, 222 наблюдателни дела и разполага с 650 информатори, 61 агента, 69 резидента и 149 явочни квартири. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – Вн, ф. 1, оп. 1а, а.е. 9, отчетни доклади за работата по групи и отделения за 1951 г.

⁶⁸³ В края на 1951 г. вражеският контингент на ДС – Варна наброява 6282 души: никопетковисти – 3411 души; кулаци – 203; легионери – 297; бранници – 208; търговци, индустриалци, заличени адвокати, бивши кметове – 220; бивши царски офицери – 453; вражески елементи, изселени във Варненска околия – 67, бивши полицаи – 466; интелигенция – 116, и др. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – Вн, ф. 1, оп. 1а, а.е. 12.

⁶⁸⁴ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 8, оп. 1, а.е. 122, таблица за движението на репресираните за 1951 г.

⁶⁸⁵ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 8, оп. 1, а.е. 122, а.е. 124, годишни отчети за репресираните по поделения за 1952 г.

кулашки и буржоазен произход, а са изключително от дребно-селски произход. Нещо повече, имаме и членове на БКП, както и бедни селяни, макар и малко“⁶⁸⁶.

Към 30 август 1953 г. вражески настроените лица във Варненски окръг наброяват 10 647 души⁶⁸⁷. Четири години по-късно обемът на водените дела и разработки в целия окръг е внушителен: 4151 отчетни дела, 498 отчетно-наблюдателни дела и 145 предварителни, лични и групови активни разработки. Според ДС 3807 души са на твърди вражески позиции⁶⁸⁸. ДС – Варна разполага с 1093 агенти и информатори, 103 резиденти и 448 явочни квартири. Бройката на явочните квартири е стряскаща, защото тя се равнява на двадесет и пет шестетажни жилищни блока с по три апартамента на етаж, т.е. реално ДС – Варна разполага с цял квартал, в който квартирите се използват за срещи на нейните секретни сътрудници – по трима секретни сътрудници на явочна квартира.

По-голямата част от вражеския контингент се наблюдава от ДС по месторабота по линии „транспорт“, „промишленост“, „селско стопанство“, „здравеопазване“ и др. Постепенно отчетът и наблюдението на обектите от традиционните линии на работа на ДС се прехвърля по месторабота, а през следващите години ДС се освобождава от „излишния баласт“ и се концентрира върху най-отявлените врагове на системата, като по този начин оптимизира и своя сътруднически апарат, голяма част от който е напълно неефективен⁶⁸⁹.

ДС – Варна установява, че бивши царски офицери се групират около о.з. майор Борис Здребечков, о.з. подполковник Любомир Филев, о.з. майор Трайчо Аврамов и о.з. подполковник Симеон Карадимов. Друга група е регистрирана от ДС около о.з. поручик Антон Альов, който оформя кръг от по-млади офицери, работещи в кооперация „Химтруд“, както и в кооперация „Автомат“, в които се приемат само строго проверени бивши

⁶⁸⁶ АКРДОПБГДСРСБНА – Вн, ф. 1, оп. 1а, а.е. 14, л. 6, доклади за следствената работа на управлението.

⁶⁸⁷ АКРДОПБГДСРСБНА – Вн, ф. 1, оп. 1а, а.е. 18, отчетни доклади по агентурно-оперативната работа по линии.

⁶⁸⁸ АКРДОПБГДСРСБНА – Вн, ф. 1, оп. 2, а.е. 5.

⁶⁸⁹ В населените места от Варненски окръг (без Варна) се водят 1125 отчетно-наблюдателни дела по линия на бившата земеделска опозиция, по бивши хора – 364, срещу кулаци – 402, срещу бивши царски офицери – 113, и др. – В: АКРДОПБГДСРСБНА – Вн, ф. 1, оп. 2, а.е. 12, отчетни доклади за агентурно-оперативната работа по линии.

царски офицери, но ДС все пак успява да внедри агенти и сред тях⁶⁹⁰. На оперативен отчет се водят 137 от бившите царските офицери. За назида-ние ДС изселва от Варна в с. Войсил, Толбухинско, о.з. полковник Иван Г. Иванов, който е разработван по лична активна разработка „Хиена“.

С Окръжно № 4430/14 декември 1964 г. ДС – Варна открива литер-но дело на 754 най-отявлени вражески контрареволуционни елементи във Варненски окръг, контролирани от агентура под ръководството на капитан Тодор Куртев^{691,692}. „В контингента са включени лица, които изхождат от най-реакционните среди – бившите фашистки организации, царски офице-ри, бивша земеделска опозиция, бивши хора и др.“⁶⁹³. Основни обекти на ДС по това време са Михаил Първанов – бивш индустриалец, Игнат Пене Къосев – бивш лидер на земеделската опозиция, бившите царски офицери Петър Такеджиев, Михаил Ненков и Атанас Ненков, които „водят злост-на агитация срещу БКП, правителството и СССР и възхваляват Запада и САЩ“.

В мнозинството си вражеският контингент е с буржоазен произход, а новопроявяващият се контингент е с работнически и селски произход. Като способни на шпионска дейност са нарочени 40 души поради това, че са завършили образованието си на Запад и поддържат връзка с писма с хора от капиталистическите страни, като Христо Кукенски, бивш царски офицер, завършил Морска академия в Италия, и Михаил Стефанов, бивш морски офицер, който е бил на специализация във Военноморския флот на Герма-ния, а след това попада в английски военнопленнически лагер. Най-висок е процентът на наблюдателните дела, които се водят срещу бившите хора.

В началото на 1967 г. контрареволуционните елементи, които са напълно неприобщени и вражески настроени, са 864 души, от които 260

⁶⁹⁰ АКРДОПБГДСРСБНА – Вн, ф. 1, оп. 2, а.е. 11, доклад по линия на бивши царски офицери във Варненски окръг за 1957 г.

⁶⁹¹ По списъчен състав те наброяват 325 души, от които бранници, ратници и легионе-ри са 135 човека, царски офицери и бивши полицаи – 95 души, а останалите са бивши хора, полицаи и духовенство. В промишлеността работят 144 души от тях, в строителството – 38, в транспорта – 26, в селското стопанство – 43, в търговията – 5, в научните и културните институции – 9 души.

⁶⁹² АКРДОПБГДСРСБНА, Литерно дело VI-Л, а.е. 693, т. 7, л. 2–4, докладна записка за командировката на Д. Павлов от отделение I, отдел XII, управление II на ДС, Вх. № 14147/12 юни 1965 – МВР – Управление II.

⁶⁹³ АКРДОПБГДСРСБНА, Литерно дело VI-Л, а.е. 693, т. 7, л. 21–22, справка за състо-янието на работата в Окръжно управление на КДС – Варна по установяване, разстановка и разработване на вражеския контингент. КДС – Управление II, Вх. № 22224/22 октомври 1965 г.

са репресирани, а ДС следи активно 676 души от тях^{694,695}. Като неприобщени и вражески настроени измежду бившите търговци и капиталисти са Т. Кръстевич, Цветко Цветков, братя Теневи, Йосиф Манов, Иван Банов, Димитър Ралчев и др.

Държавна сигурност полага непрекъснати усилия да пречи на събиранията на бившите хора и на срещите помежду им и рязко реагира срещу това, че бивши полицейски служители от Варна се събират по ресторанти, хулят икономическата политика на страната и укрепват доверието помежду си. Зам.-началникът на II управление на КДС полковник Чавдар Стоянов разпорежда те да не бъдат повече търпени и „някои да осъдим, а други да предупредим“⁶⁹⁶.

Държавна сигурност установява, че в средите на бившите царски офицери са се оформили затворени вражески групи, които поддържат духа си и водят вражеска пропаганда и агитация. Такива са групите на Боян Харизанов, Стефан Василев, Марин Марков, които включват предимно млади бивши офицери. О.з. подполковник Димитър Касабонев (ЛАР „Касаба“) ⁶⁹⁷, о.з. майор Иван Здравечков, о.з. подполковник Станю Вълков, адмирал Вариклечков, о.з. полковник Христо Арабов също са включени във вражеския контингент под наблюдение и контрол с агентура⁶⁹⁸.

Към 1969 г. във Варненски окръг живеят 454 бивши царски офицери, от които 57 са действителен вражески контингент, контролирани от десет агенти от техните среди. По-важните разработки на ДС – Варна са насочени срещу бившия школьник от ВВС Минчо Байряков, подофицера от 8-ми пехотен полк Атанас Кабов, съден от „народния съд“, Георги Ковачев, Георги Леков, Петър Михайлов Попов, Борис Здравечков и Трайчо Аврамов⁶⁹⁹.

През 1974 г. са проучени нови 200 лица и 23-ма от тях са включени в списъчния отчет, а други са разпределени за наблюдение по месторабота⁷⁰⁰.

⁶⁹⁴ АКРДОПБГДСРСБНА, Литерно дело VI-Л, а.е. 693, т. 7, л. 51–54, докладна записка за командировката на майор Димитър Кацарски от отделение I, отдел XII, управление II КДС.

⁶⁹⁵ Пак там, л. 86, таблица към доклада за поведението и дейността на различните категории вражески контингент през различните периоди от време във Варненски окръг.

⁶⁹⁶ Пак там, л. 58, писмо от II управление на КДС № 12306 от 24 ноември 1966 г. до началника на ОУ на МВР – Варна.

⁶⁹⁷ АКРДОПБГДСРСБНА – Вн, ф. 1, оп. 2, а.е. 11, доклад по линия на бивши царски офицери във Варненски окръг за 1957 г.

⁶⁹⁸ АКРДОПБГДСРСБНА, Литерно дело VI-Л, а.е. 693, т. 7, л. 99–101, доклад за поведението и дейността на отделните категории вражески контингент през различните периоди от време за Варненски окръг.

⁶⁹⁹ Пак там, л. 143, докладна записка от майор Йордан Кожухаров – зам.-началник на отделение II, Вх. № 4302/29 май 1969 г.

⁷⁰⁰ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 22, оп. 1а, а.е. 885, доклад относно състоянието на агентурно-оперативната работа по линия на контрареволуционните елементи в ОУ МВР – Варна

Заведено е дело за оперативна проверка „Синчага“ на Крум Вариклечков, син на адмирал Вариклечков, за остри вражески изказвания. Агенстите „Валтер“ и „Бойчев“ следят Димитър Боянов, бивш член на Градското ръководство на Легиона, осъден от „народния съд“ на 8 г. затвор. „В затвора се е държал дръзко и твърдо като легионер и дори и след излизането си от затвора продължава да стои на вражески позиции и събира у дома си лица от вражеския контингент.“ За вражеска агитация принудително е изселен в Силистренски окръг Георги Спиров (ДОН „Лентяй“), а важните обекти на ДС Георги Златев, съден от „народния съд“ за злостни вражески изказвания (ДОН „Легионера“), Богомил Алексиев, бивш полицейски началник (ДОН „Полицейския“), и Боян Мънгов, водещ се в списъчния вражески отчет, са заплашени с изселване. Работи се основно по линия на разложението на контингента. Основна задача през 1974 г. на ДС – Варна е да се установят семействата на ликвидирани от „народния съд“ и на репресираните:

„Имаме установени 29 синове и дъщери на ликвидирани от народния съд. Понастоящем работим усилено за установяване на изселваните от град Варна. Това са семейства на бивши активни фашистки елементи, бивши величия от преди и др. С тях са били изселвани и децата им. От 206 семейства сме извели имената на над 450 човека. Установяването на наблюдение над близките на репресираните е задача на комунистите не само от управление VI, но и на всички комунисти.“⁷⁰¹

Към 1976 г. ДС прави извод, че контингентът не прибъгва до остри форми на вражеска дейност, но по-голямата част от него прави остри вражески изказвания, хули и клевети народната власт, а друга част от него е съдържана и прави остри изказвания само пред хора, на които има доверие. Трета част от контингента прави вражески изказвания, които са израз по-скоро на недоволство от слабости в снабдяването и търговията, а четвърта част се изказва примиренчески, разбрали са, че всичко е загубено, няма връщане назад и че не трябва да се противодейства на властта. „Чувства се един реализъм в съжденията, който е настъпил в тях.“ ДС счита, че лип-

за периода 1973–1974 г., МВР – Управление VI на ДС. Изх. № 3471/24 април 1975 г. (БЗО – 56 лица, царски офицери – 14, легионери – 18, полицаи – 11, бивши фашистки дейци – 36, репресиран и деца на такива – 41, и др.)

⁷⁰¹ АКРДОПБГДСРСБНА – Вн, ф. 1, оп. 6, а.е. 144, л. 5–6, информация за състоянието на работата по линия на контрареволуционните елементи за 1974 г.

сата на остра вражеска дейност и затишието сред вражеския контингент се дължат на повишеното материално благосъстояние и на мерките, които ДС взема, като осъждането на Петър Пасков като турски шпионин и за създаването от него на контрареволуционна група; изселването от Варна на Янко Явашев и оперативните игри, разиграни сред контингента от органите на ДС за всяване на недоверие помежду им и подозрение един към друг в сътрудничество с ДС. Службата препоръчва да се прилага мярката „принудително изселване“ от Варна в случаите, „когато не сме в състояние да легализираме агентурно-оперативната документация и неоправда-но да жертваме агенти“⁷⁰².

Като най-злостен между царските офицери за 1976 г. ДС определя фаянсаджията Лазар Драговски, който е на отчет в отделение „Златни пясъци“. За него дават сведения агентите „Овчаров“, „Бойчев“, „Казаков“. Злостно спрямо БКП се държат и бившите царски офицери Харизанов, Здребечков, Манол Василев, Петър Попов, бившият полицейски началник Алексиев и др., за които донасят петима агенти.

Най-многочислената група от контрареволуционни елементи и най-активни във вражеската си дейност са бившите legionери във Варна. Според ДС между тях се откроява Георги Бръснаров, обект на ДОН, строителен инженер пенсионер, оценен като непоправим въпреки предупрежденията, които са му направени. Следят го агентите „Николов“ и „Горанов“. Агент „Жулев“ съобщава подробни данни за Здравко Попов, бивш legionер, включен в списъчния отчет. Димитър Боянов, съден от „народния съд“, Коста Мутафов и Георги Златев са също сред следените бивши legionери. За тях слухтят агентите „Калоян“, „Бойчев“ и „Максим“. Същевременно има обекти на ДС между бившите legionери, които са се примирили със съдбата си: „Агент „Бойчев“ съобщава, че В. П. Ц., бивш активен legionер, казал: „Благодарен съм, че не гонят сина ми и дъщеря ми“. Подобни изказвания са правени и от други legionери.

От бившите хора Иван Дучев, съден от „народния съд“, „шкартиран адвокат“, стои на вражески позиции, а Атанас Н. Атанасов, въдворяван в ТВО, също „шкартиран адвокат“, е заявил: „Мене ме шкартираха като адвокат, след което можех отново да започна, но не желаех, защото знаех, че може пак да ме отстранят. Аз съм човек с достойнство. Останах си водопроводчик, но независим. Никой не може да ми вземе, както инструментите, така и достойнството“.

⁷⁰² АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 22, оп. 1а, а.е. 930, информация относно проявите и поведението на контрареволуционните елементи, състоянието на агентурно-оперативната работа по същите от началото на 1973 г. до 31 март 1976 г.

Вражеските контрареволуционни елементи през 1976 г. са 611 души, обезпечени със 79 агенти, от които 58 произхождат от вражеските среди, при средна агентурна обезпеченост на контингента 70%. Основният извод на ДС – Варна през тази година е, че контингентът „може при усложнена вътрешна и международна обстановка да поднесе изненади, а в някои случаи и да премине към по-остри форми на вражеска дейност“ и предлага „по отношение на лицата, които са определени като непоправими да се прилагат по-смело мерките на официално предупреждение и принудително изселване“. За всяко лице от отчета е открита папка, в която се поставят постъпващите агентурни сведения за поведението на обектите⁷⁰³.

От 1980 г. до 1985 г. ДС – Варна работи много усилено по издирване на бивши хора и техните деца и открива данни за 1112 души бивши хора по класификацията на ДС и 1814 души от поколението им, данните за които залага в система „Искра“⁷⁰⁴:

*„Може да се каже, че работата по издирването и установяването им, приключи... Характерно за поведението на този контингент е липсата на остри вражески изказвания и действия. Задоволяват се с правене на изказвания и коментирание на политически събития.“*⁷⁰⁵

*„При работата с поколението на бившите хора се появи друга характерна черта: от една страна голяма част от поколението се държи лоялно към мероприятията на народната власт и с нищо не показва своя произход. От друга страна, много рядко може да се намерят синове и дъщери от вражеския контингент, които да поддържат някакви връзки, та дори и да се познават, докато техните родители и сега поддържат връзки и провеждат разговори.“*⁷⁰⁶

*„С изключение на линия бивши хора, по останалите линии се работи недостатъчно задълбочено и последователно по установяване на нов вражески контингент. Незадоволително е обезпечаването с агентура на поколението на бившите хора (70%). Препоръчва се да се продължи със засилени темпове работата по привеждане в известност на бившите хора, като особено внимание се обърне на поколението им и най-заслужаващите внимание, се вземат на отчет.“*⁷⁰⁷

⁷⁰³ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 22, оп. 1а, а.е. 1016, л. 9, докладна записка от полк. Добрев – групата за контрол при МВР и подполковник Никола Николов – отдел V, управление VI ДС, МВР, Шесто управление на ДС, рег. № 4079/3 май 1977 г., София.

⁷⁰⁴ Информационна система в МВР – ДС.

⁷⁰⁵ АКРДОПБГДСРСБНА, ф. 22, оп. 1, а.е. 147, л. 204, доклади и справки за работата на ОУ на МВР по линиите на VI управление за 1981 г., „Бивши хора, техни синове и дъщери“.

⁷⁰⁶ Пак там.

⁷⁰⁷ Пак там.

До 1989 г. най-важният контрареволуционен контингент за ДС – Варна остават бившите хора и тяхното поколение, които, за съжаление, се контролират изцяло от агентура от техните среди, ръководени от оперативни работници от ДС – Варна, които са най-верните синове на БКП!

Адмирал Иван Вариклечков

Адмирал Иван Вариклечков (1891–1974) през Първата световна война служи на немски подводници в Северно море и Атлантическия океан. Създава способ за откриване на противникови подводници. Командир на торпедоносеца „Смели“. Командир на Българския военноморски флот от 1933 г., флигел-адютант на цар Борис III (1935–1937), когато става първият действащ контраадмирал на флота. Благодарение на него България произвежда собствени морски и речни заградни мини. Въоръжава флота с торпедни катери „Люрсен“ и разработва бойните им планове. Удостоен е с над 20 ордени, медали и нагърдни знаци. Блестящ стратег, полиглот, свири на цигулка, владее стенография и машинопис. На Коронен съвет на 10 октомври 1939 г. пред царя и министрите настоява за неутралитет на страната ни. Уволняват го от флота и той сменя служебния автомобил с магарешка каруца и изхранва семейството си със земеделие.

След 9 септември 1944 г. е многократно арестуван с обвинение, че е агент на чуждо разузнаване, фашист и враг на народа. На три пъти му е спирана пенсията, отнета му е земята. Навсякъде му е отказвана работа. Благодарение на капитан I ранг В. Паспалеев през 1947 г. преподава за кратко военноморска история, подводно дело и тактическа навигация във Военноморското училище. В началото на м. септември 1949 г. е освободен от училището като неблагонадежден, а поради това, че не е предал лично си оръжие, на 27 февруари 1957 г. е осъден на 18 месеца лишаване от свобода. Днес пред щаба на Военноморските сили във Варна е издигнат негов паметник.

Капитан I ранг Борис Стателов

Капитан I ранг Борис Стателов (1886–1959) е син на Константин Стателов, директор на Солунската българска гимназия, и учителката Елена Стателова. Завършва Военното училище в София и Офицерския курс при флота. Завършва Минния офицерски клас и курс по радиотелеграфия в Кронщат, Русия. Стажува на крайцера „Рюрик“ в Руския императорски

флот. Служи в Дунавската флотилия. През Балканската война е командир на торпедоносец „Марица“. Преподава „Метеорология и океанография“ и „Електротехника и радиотелеграфия“ в Офицерския курс при флота (1914–1915). През Първата световна война е командир на миноносеца „Храбри“. По-късно е началник-щаб на Черноморската част на флота и официален български представител в Морската навигационна техническа комисия между съюзниците от Централните сили за Черно море и река Дунав. През 1918 г. е командир на учебния крайцер „Надежда“, от 1919 г. – интендант на флота и преподавател по „Навигация и лоция“, а от 1921 г. е командир на Дунавската търговско-полицейска служба. По-късно е командир на Крайбрежната жандармерийска дружина и на Морската полицейска служба и началник на Морската учебна част и командир на морска бригада. От 1933 г. преминава в запаса и е капитан на търговския кораб „Сердика“.

След „Девети“ е заподозрян във връзки с британското разузнаване и е интерниран в с. Слатина, Ловешко.

Енциклопедията „Бегажев“

Александър Бегажев⁷⁰⁸ (1898–1970) е уникална личност – шахматист, полиглот, стенограф, филолог, юрист, преводач и журналист. Израства в семейството на учителя Георги Бегажев⁷⁰⁹ от Горноджумайското село Падеш и Жейна Хаджипавлова от Жеравна. За революционната си дейност за свободата на Македония през 80-те години на XIX век баща му е арестуван и затворен в Бялата кула в Солун, а по-късно е заточеник в Адана и Диарбекир, откъдето успява да избяга и с параход пристига във Варна, където се ражда синът му Александър.

На 14 години Александър Бегажев владее стенография, по-късно завършва българска филология и право в Софийския университет и още като студент говори немски, френски, английски, руски и италиански език. Защиства докторат по философия. Завършва ШЗО в Княжево и заминава на фронта през Първата световна война.

Той е сред пионерите шахматисти на България – през 1922 г. е сред основателите на първия шахматен клуб във Варна и втори в България (след Велико Търново), а през 1928 г. участва в първото неофициално Републи-

⁷⁰⁸ Венин, Георги. Александър Бегажев: разпнатото перо. // Черно море, № 1056, 25 юни 2001.

⁷⁰⁹ Георги Бегажев. Източник: bg.wikipedia.org.

канско шахматно първенство на България във Велико Търново. През 1922 г. открива първата шахматна рубрика във вестник „Утрин“.

Александър Бегажев е волеви и високо ерудиран. Заедно с капитан I ранг Валентин Паспалеев⁷¹⁰ издава списание „Морски сговор“. Работи за вестниците „Варненски новини“ и „Черно море“, а във „Варненска поща“ е главен редактор. Същевременно е кореспондент на „Русенска поща“, „Щурец“ и „Зора“. След отказа му през 1940 г. в чест на германското оръжие да отпечата във в. „Варненски новини“ растера на богинята на победата Нике е уволнен и заминава до 1941 г. като военен кореспондент в Македония.

След 9 септември 1944 г. Александър Бегажев участва в създаването на в. „Народно дело“, където отначало е главен редактор, но по-късно, по-неже е безпартиен, е понижен във външнополитически редактор. Работи в редакцията до 1949 г., когато е арестуван и откаран в Дирекцията на милицията в София по обвинения в англо-американски шпионаж, тъй като в Лондон излиза от печат неговият превод на мемоарите на капитан I ранг Валентин Паспалеев. След година е изпратен в ТВО „Белене“, където е концлагерист до 1953 г. Всички опити да го накарат да доносници са безуспешни. Връща се напълно грохнал от концлагера – 35 кг. Съпругата му Веска Бегажева, която е медицинска сестра, го взема на ръце и го внася сама в къщата. Тя постепенно го захранва и укрепва с витамини и лекарства, които набавя от болницата с мълчаливото съгласие на лекарите⁷¹¹.

В началото на 60-те отказва съблазнителното предложение да стане кореспондент на вестник L'Humanité Dimanche – орган на Френската компартия, и до края на живота си се занимава с преводи, посветен на шахматното дружество във Варна, на което е секретар.

⁷¹⁰ Капитан I ранг Валентин Паспалеев е офицер трето поколение, писател маринист, син на генерал Иван Паспалеев и внук на руския генерал Самсонов, който се бие за Освобождението на България през Руско-турската война. След 9 септември 1944 г. е командир на Дунавския флот в Русе. Командва минната флотилия, която изчиства от мини река Дунав и я превръща от „път на смъртта в път на живота“, за което в Будапеща руснаците му връчват орден „Красная звезда“ с рубини и брилянти. От 1946 г. е назначен за началник-щаб на Черноморския флот, а от 1948 г. е началник-щаб на Военноморския флот. Арестуван е от РО-2 по донос на свои колеги, че е английски шпионин, измъчван е с електрически ток и е убит през септември 1950 г. в подземията на къщата на ужасите на ъгъла на улиците „Оборище“ и „Евлоги Георгиев“ в София. На близките му е съобщено, че е починал, докато играел шах. През 1992 г. капитан I ранг Паспалеев посмъртно е произведен в звание „контраадмирал“ с указ на Президента на България.

⁷¹¹ Василянска, Дария. Родът Бегажеви. Семейен фотоархив. Източник: dariavassilyanska.wordpress.com.